

<http://doi.org/10.22364/aul.100.pgs.02>

Pētījumi pirmsskolas pedagoģijā un to atspoguļojums Latvijas Universitātes Rakstos

Reflection of Research in Pre-school Pedagogy in the Issues of University of Latvia Scientific Papers

Emīlija Černova, Līga Āboltiņa

Latvijas Universitāte

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

E-pasts: emilija.cernova@lu; ligaa@lu.lv

Raksta mērķis ir apzināt pirmsskolas pedagoģijas tematiku Latvijas Universitātes Rakstos vēsturiskajā skatījumā trīs laika posmos, t. i., periodā no 1923. līdz 1943. gadam, padomju laika posmā (1949–1991) un periodā no 1991. gada līdz mūsdienām. Katrs no minētajiem posmiem iezīmē laikam raksturīgās politiski ekonomiskās un sabiedrības attīstības tendences, kas atspoguļojas pirmsskolas pētījumu saturā un nosaka pirmsskolas pedagoģijas domas attīstību.

Atslēgvārdi: attīstība, audzināšana, mijiedarbība, pirmsskolas pedagoģija, pirmsskolas pedagoģiskais process.

Summary

The aim of the article is to explore the thematics of preschool pedagogy in the scientific papers of the University of Latvia in the historical perspective. The article corresponds to the structure of the scientific papers of the University of Latvia and is divided into three time periods, namely, 1923–1943, reflecting the research on preschool pedagogy during the inter-war period, 1949–1991– the research on preschool pedagogy during the Soviet times and research starting with 1991 until today, characterising research in preschool pedagogy after Latvia regained its independence. Each of the above mentioned periods presents the political and economic, as well as the society development trends characteristic to the given period that are considered in the content of the preschool research and determine the development of the preschool pedagogical thought.

Keywords: child, development, upbringing, interaction, preschool pedagogy, preschool pedagogical process.

Ievads

Kaut arī Latvijas Universitātē pirmsskolas izglītības programmas īstenošanas tikai pēc Latvijas neatkarības atgūšanas, tomēr interese par pirmsskolas pedagoģijas problēmām vērojama jau vēsturiski. Tāpēc pārskats par LU Rakstiem pirmsskolas pedagoģijas jomā strukturēts šādos trijos posmos: periods no 1923. līdz 1943. gadam, padomju laika posms (1949–1991) un laiks pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas (no 1991. gada līdz mūsdienām).

Pedagoģijas zinātnes attīstībā Latvijas Universitātes profesoriem Aleksandram Daugem, Paulam Jurēvičam, Jānim Kauliņam un citiem ir nozīmīgs sniegums. Milda Liepiņa ir vienīgā sieviete, kas Latvijā starpkaru periodā (1943) aizstāvējusi doktora disertāciju par bērna attīstību “Miesas uzbūve un psihiskās īpatnības” (Baltiņš, 2004). Diemžēl Latvijas Universitātes Rakstos tas netiek atspoguļots.

Toties latviešu pedagoģiskajā presē, piemēram, žurnālos “Mūsu Nākotne” un “Izglītības Ministrijas Mēnešraksts”, var lasīt par jaunākajām teorijām un praksēm, par pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanu un sagatavošanu skolai, par skolotāju sagatavošanu darbam ar 6 gadus veciem bērniem. Tas arī noteica šī raksta mērķi – apzināt pirmsskolas pedagoģijas tematiku Latvijas Universitātes Rakstos vēsturiskajā skatījumā.

Pirmsskolas pedagoģijas tematika LU Rakstos no 1923. līdz 1943. gadam

Šajā laika posmā pedagoģijā un arī psiholoģijā veiktie pētījumi netiek atsevišķi atspoguļoti. Latvijas Universitātes Rakstos publicēti autoru pētījumi par bērnu ķermeņa uzbūvi, kā arī aprakstīta pētījumu metodika. Tie tika veikti Latvijā un Eiropā. Analizējot iegūtos antropometriskos rādītājus, tie tiek salīdzināti ar pieaugušu cilvēku rādītājiem. Kā atzīst *Dr. med.* profesors J. Prīmanis un *Dr. med.* asistente L. Jēruma-Krastiņa, šajā laikā Eiropā pētījumi par bērna ķermeņa uzbūvi ir attīstījušies samērā plaši. Tiek pētītas arī bērnu slimības un saslimšana (Prīmanis, Jēruma-Krastiņa, 1937). *Dr. med.* docents M. Brants LU Patoloģijas institūtā pēta bērnu poliomiēlīta saslimšanas gadījumus Latvijā laika posmā no 1926. līdz 1938. gadam. Šajā rakstā sniegts vēsturisks pārskats par saslimstību Eiropas valstīs 19. gs. un 20. gs. sākumā. Pētījuma mērķis ir izziņāt saslimšanas un mirstības biežumu Latvijā dažādās bērnu vecumgrupās (Brants, 1939). Arvien lielāka nozīme tiek piešķirta mazbērnu antropoloģijai. Diemžēl Latvijas kontekstā nav pētījumu par mazbērnu antropoloģiju. Rakstā “Antropoloģiskie dati par latviešu skolas jaunatni” (Prīmanis, Jēruma-Krastiņa, 1937) sniegta skolas vecuma bērnu pētījuma metodika un raksturotas antropoloģiskās

pazīmes, uzmanību pievēršot bērna ķermeņa garumam, svaram, krūšu apkārtmēram.

Veiktais ieskats pirmsskolas pedagoģijas atziņu atspoguļojumā LU Rakstos šajā laika posmā ļauj apgalvot, ka tiek pētīta tikai bērna fizioloģija un tiek apzināta cilvēka antropoloģija, konkrētāk, bērna ķermeņa uzbūve.

Pirmsskolas pedagoģijas tematika LU Rakstos padomju periodā (1949–1991)

Pasaule strauji mainās. Līdz ar Latvijas iekļaušanu Padomju Savienībā pirmsskolas vecuma bērnu attīstības un audzināšanas pedagoģiskajā teorijā un praksē notiek radikālas pārmaiņas. Reorganizācija skar gan juridiski institucionālo, gan saturisko un metodisko jomu.

Pedagoģija un psiholoģija tiek raksturotas kā atsevišķas zinātnes. Pirmsskolas pedagoģijas apakšnozarē galvenais akcents tiek likts uz bērna attīstību un audzināšanu kolektīvā.

Par tautas izglītības izaugsmi un sasniegumiem pirmsskolas izglītībā pārskatu sniedz A. Builis (Builis, 1966). Pamatojoties uz tālaika politisko ideoloģiju, īpaša nozīme tiek ierādīta darbaudzināšanai un kolektīvam darbam, kam pakārtotas citas bērna audzināšanas un attīstības jomas. Skatījums uz bērnu tiek veidots no kolektīvā darba aspekta, neņemot vērā bērna individuālās vajadzības un spējas. Līdz ar to svarīga ir bērna pēc iespējas ātrāka iekļaušana sabiedrībā un socializācija, lai jaunais cilvēks tiktu pēc iespējas ātrāk sagatavots darba tirgum. Kā piemērs, sākot ar 1959./1960. mācību gadu, minama pāreja uz vispārējo obligāto astoņgadīgo izglītību, mācību programmās ieviešot rokdarbus, darbmācību un sabiedriski derīgo darbu.

Bērna iekļaušana sabiedrībā ir sistēmisks un pēctecīgs process. Lai izstrādātu tālaika ideoloģijai atbilstīgu mācību un audzināšanas darba saturu, tiek izdotas jaunas programmas un mācību grāmatas, pilnveidotas pedagoģu darba metodes. Pirmsskolas pedagoģu izglītošanā ievērojama nozīme ir 1944. gadā dibinātajam Izglītības ministrijas Skolotāju kvalifikācijas celšanas institūtam, kur pirmsskolas skolotāji apgūst jaunākās tālaika metodiskās nostādnes, iepazīst labās prakses piemērus un dalās savā pieredzē. Savukārt 1946. gadā tiek dibināta Rīgas Pedagoģijas skola, kur var iegūt pirmsskolas pedagoga kvalifikāciju.

Aktuāls ir jautājums par pirmsskolas izglītības apmeklētību. Līdzīgi kā Latvijas brīvvalsts gados (Izglītības Ministrijas Mēnešraksts, 1933) daudziem pirmsskolas bērniem nav pieejama pirmsskolas izglītība.

Privātos bērnudārzus nomaina valsts finansētie bērnudārzi, kas atrodas Tautas izglītības nodaļas pārziņā. Piemēram, 1939. gadā Latvijā ir

87 bērnodārzi, no kuriem tikai daži ir valsts pārziņā, savukārt 1940. gadā situācija strauji mainās, privāto bērnodārzu vietā tiek dibināti valsts bērnodārzi. Līdz ar to tiek aktualizēts vecāku līdzfinansējums pirmsskolas izglītības iestādei, kas ir aptuveni desmitā daļa no vecāku ienākumiem (Builis, 1966).

Raksturotas pirmsskolas pedagoga funkcijas, kas ir salīdzinoši ierobežotas, jo galvenā uzmanība pirmsskolas izglītības iestādē tiek vērsta uz bērnu aprūpi un pieskatīšanu. Par to liecina pirmsskolas pedagoga kvalifikācijas *audzinātājs* lietojums LU Rakstu analizē, kā arī atzinums, ka “par bērnu audzināšanu rūpējas audzinātāji, ārsti un medicīnas māsas” (Builis, 1962).

Pedagoģijā tiek runāts par bērnu kā personību un audzināšanas un pašaudzināšanas savstarpējo mijiedarbību (Laizāne, 1975). Pašaudzināšanas process, kā norāda A. Laizāne, aizsākas jau agrā bērnībā ar pašapkalpošanas prasmju pilnveidi un savas tuvākās rotaļu un dzīves vides sakārtošanu, tādējādi izskaužot bērnā negatīvās īpašības un veidojot pozitīvās rakstura īpašības, kā gribasspēks, izturība un neatlaidība.

Pirmsskolas pedagoģijas uzmanības lokā (atbilstīgi iepriekš raksturotajai politiskajai situācijai) ir bērnu kolektīva tradīciju veidošanās kā pašaudzināšanas sekmēšanas nosacījums, ko pēta N. Klēģeris rakstā “Kolektīva tradīcijas kā komunistiskās audzināšanas faktors” (Klēģeris, 1962). Tiek pētīti ne tikai ārējie faktori, kas veicina kolektīvo tradīciju veidošanos, bet arī bērna attīstības iekšējie nosacījumi – nervu sistēmas tips – un savstarpējās attiecības ar bērnam tuvākajiem cilvēkiem. Rezultātā ārējo un iekšējo faktoru mijiedarbības procesā veidojas bērna raksturs. Ieviešot tradīciju pasākumus (piemēram, ik gadu pirmsskolas izglītības iestādē atzīmējot svarīgas dienas un svētkus) un kolektīvās darbības organizācijas formas u. c., bērnos tiek sekmēta kolektīvā apziņa. Kā efektīvas kolektīvās darbības organizācijas formas bērnodārzā tiek minēts dienas režīms, rotaļas, sabiedriski derīgais darbs, kā arī pamudinājumi un sodi. Salīdzinoši plaši tiek raksturota nepieciešamība izkopt bērna strādīgumu, kārtīgumu, darba izpildi līdz galam, kas ir ne tikai bērnodārza, bet arī ģimenes uzdevums. Līdzīgi kā iepriekš, par vienu no svarīgākajiem kolektīvo tradīciju audzinošiem faktoriem tiek uzskatīts kolektīvais darbs. Pēc N. Klēģera domām (Klēģeris, 1962), kolektīvais darbs bērnos sekmē pašierosmi, atbildību un regulē bērna uzvedību. Līdz ar to tiek akcentēta bērnu audzināšanas un attīstības savstarpējā sakarība un mijiedarbība, tradīciju audzinošās ietekmes fizioloģiskais pamats, paradumu nozīme bērna rakstura īpašību veidošanā.

Par vienu no aktuālākajām audzināšanas jomām pirmsskolas pedagoģijā tiek uzskatīta estētiskā audzināšana (Anspaks, Zeile, 1964). Rakstā tiek runāts par mākslinieciskās gaumes audzināšanu jau bērnodārzā. Līdz ar to estētiskās

audzināšanas pamati liekami jau agrā bērnībā ģimenē un pirmsskolas izglītības iestādē. Estētiskā audzināšana ir saistāma ar bērna pirmajiem sakariem ar dabu un sabiedriskajām parādībām, ar apkārtējo lietu pasauli, ar pirmajiem iespaidiem, dziesmām, pasakām un rotaļām, vēlāk ar bērnu daiļliteratūru, filmām un citiem mākslas veidiem, ar pirmajiem patstāvīgajiem visa tā vērtējumiem, ko bērns ir redzējis un dzirdējis un kas viņā izraisījis emocionālu pārdzīvojumu. Zinātnieki akcentē emocionālo atsaucību kā nosacījumu, lai bērni iemācītos uztvert un pārdzīvot skaisto savā apkārtnē un mākslā. No pētījumā iegūtiem faktiem izriet, ka daudzveidīgā darbība palīdz audzēkņiem apzināties nepieciešamību papildināt savas zināšanas mākslas nozarēs. Līdz ar to atkal tiek uzsvērti bērnu spēcīgo emociju avoti: rotaļas un darbs. Tiek raksturota gaume kā izvēle, kas balstīta uz estētisko pārlicību un veidojas sarežģītā audzināšanas un pašaudzināšanas procesā. Pirmsskolas vecumā gan tikai veidojas gaumes iedīgļi. No iepriekš teiktā izriet, ka arī šajā rakstā tiek uzsvērtā audzināšanas un pašaudzināšanas mijiedarbība. Pirmsskolas estētiskās audzināšanas uzdevums tiek skaidrots personības attīstības veselumā, proti, bērnam ne tikai izprotot skaisto, bet arī pašam darbojoties un radot skaisto sev apkārt.

Pētījumos par pirmsskolas pedagoģiju uzmanība tiek pievērsta pirmsskolas un skolas sadarbībai bērnu sagatavošanā skolai (Svelpe, 1962). Tiek akcentētas mācīšanās un attīstības savstarpējās sakarības, mācīšanās procesa atkarība no bērna nervu sistēmas īpatnībām un katra bērna individuālajām īpatnībām, kas izveidojušās iepriekšējā attīstības gaitā. Līdz ar to arvien aktuālāki kļūst pētījumi par individuālo pieeju bērnam. Lai mācību darbs 1. klasēs būtu mērķtiecīgs un tīktu izstrādāta diferencētas pieejas metodika, uzmanība tiek pievērsta bērnu sagatavošanai skolai, konkrētāk, bērna zināšanām, prasmēm un iemaņām, intelektuālās darbības līmenim un viņu vispārīgam redzeslokam, zināšanām par apkārtējās sabiedriskās dzīves parādībām un notikumiem. Rezultātā bērnu zināšanu līmeņa un intelektuālās attīstības pakāpes sistēmiska iepazīšana un ievērošana mācību darbā 1. klasēs sekmē padziļinātu zināšanu apguvi un visu 1. klases skolēnu straujāku intelektuālo attīstību.

Kopumā pētījumos tiek atzīmēts, ka vēl salīdzinoši daudz darba veicams pirmsskolas izglītībā sabiedriskajā audzināšanā, jo īpaši pirmsskolas tīkla paplašināšanā (Builis, Laizāne, 1961).

Padomju laikposma zinātnieki savos rakstos atklāj, ka bērnudārzu darbības programmas tika piemērotas Padomju Savienībā pastāvošajām pārmaiņām, kur dominējošo vietu ieņēma laikam raksturīgās politiskās un sabiedriskās tendences.

Pirmsskolas pedagoģijas tematika LU Rakstos pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas (no 1991. gada līdz mūsdienām)

Arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta bērnam kā individualitātei. Pamatojoties uz Trešās atmodas idejām, pirmsskolas pedagoģijā tiek veikti pētījumi par bērna valodu. Valodniece D. Markus apzinājusi dažādu tautību bērnu vecumā no 2,5 līdz 3 gadiem individuālās un kopīgās tendences valodas jaunradē – jaunu vārdu darināšanā un formu veidošanas procesā (Markus, 2002). Pētījumu pēctecībā par pirmsskolas vecuma bērna valodas attīstības sekmēšanu tiek analizētas rotaļspēles, kas atzītas par vienu no efektīvākajiem līdzekļiem sensoro spēju un valodas attīstībā (Kuzina, 2007). Tiek secināts, ka bērna valodas attīstība pirmsskolas izglītības iestādē noris mijiedarbībā ar pedagogu. Pedagogu starppersonu komunikatīvā kompetence gan ietekmē, gan ir atkarīga no viņa vērtībām un personības veseluma kvalitātēm. Līdz ar to secināms, ka bērna valodas attīstība noris mijiedarbībā ar pedagogu, kura atkarīga no pedagoga starppersonu komunikatīvās kompetences.

Psihologe I. Bite vispirms apzinājusi bērnu piesaistes jeb pieķeršanās teorijas un to atspoguļojumu bērnu dzīvē (Bite, 2002). Rakstā akcentēta bioloģiski pamatota saikne ar bērna aprūpētāju, cilvēku tieksme veidot spēcīgas emocionālas saites ar citām, īpašām personām, tā rodas agrā bērnībā un ir noturīga visas dzīves laikā.

Latvijas zinātnieki un pedagogi praktiķi ir vienisprātis, ka pirmsskolas vecuma bērna adaptācijas un socializācijas izpētei ir nozīme pedagoģijas zinātnes attīstībā.

Pamatojoties uz iepriekš minētajiem pētījumiem, arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta bērna interesēm, vajadzībām un labsajūtai sabiedrībā, kuras saistītas ar bērnu adaptēšanos pirmsskolas izglītības iestādē un vēlāk ar bērna pāreju no pirmsskolas uz skolu (Kaņepēja, Āboltiņa, 2009). Pētījumā atklātas bērnu literatūras iespējas adaptācijas sekmēšanā pirmsskolas pedagoģiskajā procesā, t. i., literatūras uztvere rada bērnam noteiktas emocijas, jūtas (kā ilgstošus emocionālos procesus), pārdzīvojumu un, pamatojoties uz bērna vajadzībām, rosina ziņkāri un izziņas interesi. Adaptācijas periodā pirmsskolas izglītības iestādē bērnu literatūra tiek raksturota kā bērna aktivitātes jeb pašdarbības rosinātāja. Arvien vairāk tiek apzināta pirmsskolas vecuma bērna darbība un aktivitāte. Uzsākot skolas gaitas, mainās prasības bērnu darbības sistēmā, jo ierasto vadošo darbību – rotaļu – pakāpeniski nomaina jauna vadošā darbība – mācības. Savukārt bērna darbības aktivitāte tiek raksturota pēc mācību procesa organizēšanas un vadīšanas nosacījumiem (Kaņepēja, Āboltiņa, 2008). No pētījuma rezultātiem izriet, ka ikdienas praksē bērnu darbība kā viens no svarīgākajiem komponentiem

sākumskolas pedagoģiskajā procesā tiek aplūkota vispārināti un virspusēji, neanalizējot to sistēmā saistībā ar pedagoga darbības plānošanu. Līdz ar to rodas nepieciešamība izziņāt, kā bērna darbības veidu maiņa tiek dažādota, vai tā izriet no pedagoga ieceres un pedagoģiskā procesa organizēšanas un cik lielā mērā tiek ņemtas vērā paša bērna iniciatīva un tās rosināšana, kā arī bērna gatavība un iespējas darbībai. Turpmākajos pētījumos par bērnu adaptēšanos izziņāta bērnu sociālā adaptēšanās 1. klasē (Āboltiņa, 2014a, 2014b). Rakstos atklāta sociālās adaptēšanās definīcija, konkretizēti sociālās adaptēšanās komponenti un to līmeņi un raksturota izveidotā sociālās adaptācijas programma un 7-gadīgu bērnu sociālā adaptēšanās skolā. No iepriekš teiktā secināms, ka minētajos rakstos sākotnēji tiek analizēta bērnu adaptācija kā pirmsskolas pedagoga, vecāku un bērnu mijiedarbības process, vēlāk – bērnu adaptēšanās kā attīstības pazīme sociālajā vidē, kuras efektivitāti nosaka bērna kā indivīda un sociālās vides mijšakarība, turklāt tā arī nodrošina bērna iespējas sevi īstenošanā jaunā sociālā vidē, tādējādi akcentējot viņa pašregulētu darbību.

D. Lieģeniece, pamatojoties uz Rietumvalstu pētījumu rezultātiem un sekmējot bērnu sociālo adaptēšanos, akcentē bērnu paškontroli, kas nodrošina labu psihosociālo adaptāciju un spēju pārvarēt grūtības visas dzīves laikā. Zinātniece uzskata, ka vecāku audzināšanas stils un audzināšanas kultūra var radīt vidi, kas veicina paškontroli. Sekmējot bērnu sociālo adaptāciju, pirmsskolas izglītības pedagogiem tiek ieteikts sadarboties ar audzēkņu vecākiem, izziņāt bērnu stiprās puses un vajadzības (Lieģeniece, 2009).

Pētījumus par bērnu adaptēšanos papildina pētījumi par bērnu dažādo attīstību pirmsskolā un skolā, kā arī par attieksmi pret dažādību pirmsskolā (Āboltiņa, 2011; Bišofa, Lēvalde, 2011).

L. Āboltiņa, analizējot, kā notiek bērnu ar dažādu attīstību sociālā adaptācija vispārīzglītojošās skolas 1. klasē, akcentē viņu attīstības atšķirīgos rādītājus. Tāpēc mācību saturu 1. klasē vajag diferencēt atbilstīgi katra bērna individuālajam attīstības līmenim un aktualizēt ciešāku 1. klašu pedagogu sadarbību ar pirmsskolas skolotājiem. Tādējādi pirmsskolā tiks nodrošināts bērnu pamatprasmju apguves pēctecīgs izlīdzinājums un sekmēta bērnu sociālā adaptācija skolā. Savukārt rakstā "Attieksme pret dažādību pirmsskolas izglītības iestādē X" (Bišofa, Lēvalde, 2011) atklāta pirmsskolas vecuma bērnu pozitīvas attieksmes veidošanās pret dažādību, izskaidrojot viņiem dažādību kā vērtību. Pozitīvas attieksmes veidošanās pret dažādību pirmsskolā ir atkarīga no ģimenes vērtībām, tāpēc svarīga ir pirmsskolas izglītības iestādes sadarbība ar bērnu vecākiem.

Tiek aktualizēts arī jautājums par pirmsskolas vecuma bērna apdāvinātību, iedzimto spēju diagnosticēšanu un turpmākās attīstības sekmēšanas

iespējām. Lai apdāvināta bērna personība varētu maksimāli attīstīties, nepieciešams rūpīgi un padziļināti pētīt bērna personīgās īpašības un jaunrades potenciālu. Raksta autore atzīst, ka mūsdienās šī problēma ir aktuāla un nepieciešams turpināt pētīt bērnu apdāvinātību. Līdz ar to secināms, ka tiek apzinātas ne tikai bērnu attīstības grūtības, bet arī bērnu talanti un apdāvinātība (Černova, 2002).

Sekmējot pirmsskolas un skolas pedagoģisko procesu pēctecību audzēkņu adaptācijā, audzināšanā un attīstībā, tiek meklētas atbildes uz bērnu mācīšanās vēlmes mazināšanos jau 1. klasē (Prole, 2014). Rakstā atklāti problēmu iespējamie cēloņi – stress, sociālo lomu apguves grūtības, koncentrēšanās grūtības, uztveres problēmas, nopietnas grūtības kādā mācību priekšmetā, konflikti saskarsmē ar vienaudžiem un pieaugušajiem, veselības sarežģījumi u. c., tāpēc ikdienā daudziem bērniem nepieciešams profesionālu speciālistu atbalsts. Kā atzīst pētniece, “katra problēma prasa individuālu risinājumu, tieši tāpēc palīdzības sniegšanā būtiska nozīme ir speciālistu sadarbībai un komandas darbam. Latvijā trūkst pilnvērtīgas agrīnās “iejaukšanās” politikas; netiek nodrošināts savlaicīgs atbalsta personāla speciālistu komandas darbs pirmsskolā; trūkst pēctecības atbalsta un palīdzības sniegšanā pirmsskolas un skolas vecuma bērniem un ģimenēm” (Prole, 2014, 111). Līdz ar to secināms, ka bērna socializēšanās tiek sekmēta ciešākā pirmsskolas pedagoģu sadarbībā ar vecākiem, atbalsta personālu un skolas skolotājiem.

Ģimenes iespējas pirmsskolas vecuma bērna audzināšanā raksturo D. Medne (Medne, 2009). Rakstā pievērsta uzmanība audzināšanas procesam ģimenē un pamatots mūsdienās izplatītais viedoklis par audzināšanu kā paaudžu savstarpēju mācīšanos. Pamatojoties uz zinātniskās literatūras analīzi, tiek piedāvāti kritēriji un rādītāji, lai novērtētu vecāku kompetenci audzināšanā. Tādējādi pētnieciski tiek pamatotas ģimenes kā patstāvīgas sociālas institūcijas iespējas bērnu audzināšanā, kas veicina katra ģimenes locekļa līdzsvarotu dzīvesdarbību.

Arī šajā pētījumā tiek akcentēta bērnu un vecāku savstarpējā mijiedarbība, kuras rezultātā notiek savstarpēja mācīšanās.

LU Rakstos analizētas ģimenes iespējas bērnu audzināšanā un attīstībā. Pirmsskolas pedagoģijā tiek aktualizēts jautājums par bērniem, kas aug ārpusģimenes aprūpes institūcijās (Vasečko, 2014). Rakstā analizētas tādu bērnu attīstības īpatnības, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpes institūcijās, uzsverot emocionāli tuvu attiecību nozīmi jaunā cilvēka personības attīstības procesā. Pētījuma rezultāti liecina, ka bērnam tiek nopietni traucēts personības attīstības process, jo šajā vidē gandrīz nav iespējama tuvu emocionālu attiecību veidošana ar vismaz vienu pieaugušo, un tas ir būtisks nosacījums bērna pilnvērtīgai attīstībai. Rakstā tiek uzsvērta ģimenes nozīme

un iespējas bērna pozitīvās pieredzes veidošanā, kas ietekmē indivīda pašidentitātes veidošanos, vērtīborientāciju, spēju adaptēties un atrast savu vietu sabiedrībā.

Pamatojoties uz harmoniskām attiecībām starp vecākiem un bērniem sadarbības jomā, tiek veicināta ne tikai bērnu pašidentitātes veidošanās un vērtīborientācija, bet arī kreativitātes attīstība (Yasykhevych, 2014). Rakstā atklātie pētījuma rezultāti liecina, ka vecāki nepietiekami augstu novērtē bērnu intelektuālās un radošās spējas, nepietiekami veicina bērna iniciatīvu un patstāvību, un tas nesekmē personības attīstību un kreativitātes izpausmi.

Turpmākajos pētījumos jau konkrētāk tiek meklētas atbildes uz jautājumiem, kas ietekmē pedagogu, vecāku un bērnu sadarbību un mijiedarbību, rosinot pirmsskolas pedagogus veikt pašizpēti.

Nozīmīgi ir pētījumi ne tikai par pirmsskolas vecuma bērnu, bet arī par pirmsskolas pedagogu. E. Černova izzinājusi pirmsskolas skolotāja profesijas izvēles motīvus (Černova, 2009). Šī pētījuma rezultāti liecina, ka 21. gs. pirmsskolas skolotājs ne tikai nodod iepriekšējo paaudžu uzkrāto pieredzi, bet arī, mobilizējot visas savas profesionālās zināšanas un prasmes, attīsta bērņā tikumiskās īpašības un ticību cilvēkam; tādējādi skolotājs kā pedagoģiskās darbības subjekts paplašina savu profesionālo darbību līdz bērna attīstīšanas, audzināšanas un mācīšanas unikālajai mākslai. Tiek akcentētas skolotāju diskusiju un pašvērtējuma iespējas, lai sekmētu pirmsskolas skolotāja darbības motīvu veidošanos.

A. Ābele un A. Tauriņa savā pētījumā izvērtē pirmsskolas skolotājam nepieciešamās saskarsmes prasmes un to izpratni topošo sporta skolotāju un pirmsskolas izglītības iestādes pedagogu skatījumā. Pētījuma rezultāti liecina, ka sporta stundu vadīšanā pirmsskolā iesaistāmas rotaļas, spilgti emocionālie tēli un pedagoga aktiera talants (Ābele, Tauriņa, 2004). Savukārt D. Lieģeniece pētījusi pedagoga un pirmsskolas vecuma bērnu mijiedarbības daudzšķautņaino raksturu un pirmsskolas pedagoga starppersonu komunikācijas kompetences raksturotājus (Lieģeniece, 2007). Pētniece programmā aktualizē, kas ir tas "citādaļs", ko bērns ir iemācījies, apgūstot akadēmisko saturu, un kas skaidro pedagoga socializējošo faktoru ietekmi uz bērnu. Pedagoga starppersonu komunikatīvā kompetence ir atkarīga no viņa vērtībām un personības veseluma kvalitātēm. Pētījuma rezultātā secināts, ka bērna un pedagoga mijiedarbības procesa kvalitāte ir atkarīga no pirmsskolas pedagoga starppersonu komunikatīvās kompetences.

Arvien aktuālāki kļūst pētījumi, kuri atklāj integrācijas būtību un dažādās iespējas (Ābele, Tauriņa, 2009). Pirmsskolas attīstības posmā sporta rotaļas un attīstošā vide bērna personības izaugsmes aspektā ir pozitīva, ja vienlaikus ar pamatkustību un fizisko īpašību attīstību tiek sekmēta dialogiskā runa un

veicināta sociālo prasmju attīstība. Rakstā izvērtēta pirmsskolas vecuma bērnu dialogiskās runas prasmju izaugsme sporta rotaļu nodarbībās. Analizējot teorētiskās atziņas un apkopojot empīriskā pētījuma rezultātus, secināts, ka sporta rotaļu nodarbību plānošana un satura realizēšana vērtējama pozitīvi, ja integrē pamatkustību, fizisko īpašību, sociālo prasmju un dialogiskās runas pilnveidošanas uzdevumus. Līdz ar to pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstības iespējas (salīdzinājumā ar D. Markus pētījumu par bērnu jaunu vārdu darināšanas paņēmieniem (Markus, 2002)) tiek pilnveidotas un pētītas jau metodiski jēgpilnāk un pilnvērtīgāk, ievērojot veseluma principu.

Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju attīstība rada būtiskas izmaiņas sabiedrībā kopumā, tiek pētīts, kādas izmaiņas šīs tehnoloģijas ienes arī pirmsskolas pedagoģijā. Tāpēc 20. gs. beigās un 21. gs. sākumā pirmsskolas pedagoģijā tiek runāts par pāreju no industriālās sabiedrības uz informācijas sabiedrību un tiek meklētas atbildes uz jautājumu, kā tehnoloģiju progress ietekmē pirmsskolas audzināšanas, izglītības un socializācijas procesus (Krūmiņa, 2012). Pētījums veltīts jautājumam, kāda ir bērnība informācijas sabiedrībā, sniegts teorētisks ieskats bērnības jēdziena ģenēzē, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju attīstības vēsturē, raksturojot informācijas sabiedrību un bērnības jēdziena izpratni tajā. Līdzīgu pētījumu veikusi I. Dinka, atklājot rotaļlietas un rotaļu transformāciju mediju sabiedrībā 21. gadsimtā (Dinka, 2012). Lai sekmētu bērna rotaļu ar rotaļlietām, raksta autore akcentē pedagoģu un vecāku iesaistīšanos bērna darbībā, kritiski izvērtējot rotaļlietu piedāvājumus un veicinot tādu mediju lietošanu, kuri nodrošina pedagoģisko un audzinošo potenciālu. Savukārt D. Medne (Medne, 2012) izzinājusi, kā Latvijas preses izdevums “Mans Mazais”, kura mērķauditorija ir vecāki, atspoguļo audzināšanas jautājumus atbilstīgi kritērijiem un rādītājiem, kas nosaka vecāku kompetenci bērnu audzināšanā un kas uzsvērti pētījumā “Audzināšana ģimenē Latvijas transformatīvajā sabiedrībā”. Rakstā secināts, ka Latvijā vienīgais žurnāls latviešu valodā, kura mērķauditorija ir vecāki, ļoti minimāli atspoguļo mūsdienu zinātnē akcentētās tendences un tāpēc veido samērā vienpusēju priekšstatu par audzināšanu. Tāpēc pirmsskolas pedagoģijā tiek apzināti mediji, kas sekmētu bērnu audzināšanu, izglītību un socializācijas procesu.

Secinājumi

1. Katrā no minētajiem posmiem LU Rakstos par pirmsskolas pedagoģiju iezīmējas laikam raksturīgās politiskās un sabiedrības attīstības tendences.
2. No 1923. līdz 1943. gadam LU Rakstos tiek pētīta tikai bērna fizioloģija, apzinot cilvēka antropoloģiju, konkrētāk, bērna ķermeņa uzbūvi.

3. Padomju laika posmā LU Rakstos, pamatojoties uz tālaika politisko ideoloģiju, bērns tiek raksturots kā sabiedrības objekts, uz kuru iedarbojas ārējā vide. Īpaša nozīme tiek ierādīta darbaudzināšanai un kolektīvam darbam, kam pakārtotas citas bērna audzināšanas un attīstības jomas, un bērna iekļaušana sabiedrībā tiek raksturota kā sistēmisks un pēctecīgs process.
4. Laikā pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas LU Rakstos bērns raksturots kā personība, tiek apzināta bērnu dažādā attīstība, meklēti pedagoģiski un psiholoģiski pamatoti risinājumi, kā nodrošināt bērna attīstību veselumā vecāku, pedagogu un bērnu mijiedarbībā.
5. Pamatojoties uz sabiedrības attīstību un izglītības kvalitātes pilnveidošanu, pirmsskolas pedagoģijas pētījumu loks mūsdienās salīdzinājumā ar LU Rakstu pirmsākumos atspoguļoto kļuvis ne tikai saturiski daudzveidīgāks, bet arī pētnieciski pamatotāks, atklājot galvenās problēmas un to iespējamus risinājumus.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

1. Anspaks J., Zeile P. (1964). Aktuāli estētiskās audzināšanas uzdevumi un jaunā cilvēka veidošana. No: LU Raksti. 69. sēj. Rīga: LU, 203.–240. lpp.
2. Ābele A., Tauriņa A. (2009). Pirmsskolas vecuma bērna dialogiskās runas attīstības sekmēšana sporta rotaļu nodarbībās. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 747. sēj. Rīga: LU, 201.–214. lpp.
3. Ābele A., Tauriņa A. (2004). Sporta skolotājs pirmsskolas izglītības iestādē. No: LU Raksti. Pedagoģija. 678. sēj. Rīga: LU, 107.–111. lpp.
4. Āboltiņa L. (2014a). 7-gadīgu bērnu sociālās adaptēšanās raksturojums. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 795. sēj. Rīga: LU, 18.–30. lpp.
5. Āboltiņa L. (2014b). 7-gadīgo bērnu sociālā adaptēšanās skolā šodien un rīt. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 802. sēj. Rīga: LU, 9.–17. lpp.
6. Āboltiņa L. (2011). Bērnu ar dažādu attīstību sociālā adaptācija vispārīzglītojošās skolas 1. klasē. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 759. sēj. Rīga: LU, 8.–19. lpp.
7. Baltiņš M. (2004). Latvijā aizstāvētās doktora disertācijas (1923–1943). Rīga: LU Zinātnes un tehnikas vēstures muzejs, 31. lpp.
8. Bišofa I., Lēvalde A. u. c. (2011). Attieksme pret dažādību pirmsskolas izglītības iestādē X. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 759. sēj. Rīga: LU, 20.–29. lpp.
9. Bite I. (2002). Saistība starp pieaugušo piesaistes veidiem, bērnības vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās. No: LU Raksti. Izglītības zinātnes un pedagoģija mūsdienā pasaulē. 655. sēj. Rīga: LU, 445.–456. lpp.

10. Brants M. (1939). Par "bērnu triekas" (poliomielīta) epidēmijām Latvijā. No: LU Raksti. Medicīnas fakultātes sērija. 3. sēj. Rīga: LU, 351.–363. lpp.
11. Builis A. (1966). Tautas izglītības izaugsme un sasniegumi padomju Latvijā 25 gados. No: LU Raksti. Audzināšanas un personības attīstības jautājumi padomju skolā. 86. sēj. Rīga: LU, 7.–25. lpp.
12. Builis A., Laizāne A. (1961). PSKP Programma. Rīga: LVI, 110. lpp.
13. Černova E. (2009). Pirmsskolas skolotāja profesijas izvēles motīvi. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 747. sēj. Rīga: LU, 64.–74. lpp.
14. Černova Ļ. (2002). Apdāvināto bērnu personības īpatnības. No: LU Raksti. Izglītības zinātnes un pedagoģija mūsdienu pasaulē. 649. sēj. Rīga: LU, 455.–464. lpp.
15. Dinka I. (2012). Rotālieta mediju sabiedrībā. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 781. sēj. Rīga: LU, 61.–67. lpp.
16. Izglītības Ministrijas Mēnešraksts, 1933, Nr. 5/6, 380 lpp.
17. Kaņepēja R., Āboltiņa L. (2008). Bērnu darbība adaptācijas periodā sākumskolā. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 741. sēj. Rīga: LU, 61.–80. lpp.
18. Kaņepēja R., Āboltiņa L. (2009). Bērnu literatūra bērna adaptācijas periodā pirmsskolā. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 747. sēj. Rīga: LU, 32.–44. lpp.
19. Klēģeris N. (1962). Kolektīva tradīcijas kā komunistiskās audzināšanas faktors. No: LU Raksti. Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnes. 48. sēj. Rīga: LU, 107.–127. lpp.
20. Krūmiņa A. (2012). Bērniņa informācijas un komunikācijas tehnoloģiju laikmetā. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 781. sēj. Rīga: LU, 18.–29. lpp.
21. Kuzina V. (2007). Rotaļspēles un to valodas lingvostatistiskā izpēte. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 715. sēj. Rīga: LU, 55.–61. lpp.
22. Laizāne A. (1975). Pašaudzināšanas organizēšana skolā. No: LU Raksti. Personības audzināšana un pašaudzināšana: LVU SZB Pedagoģijas un psiholoģijas nodaļas rakstu krājums. Rīga: LU, 22.–28. lpp.
23. Lieģeniece D. (2009). Bērna uzvedības problēmu cēloņi: Rietumvalstīs veiktu pētījumu analīze. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 747. sēj. Rīga: LU, 124.–132. lpp.
24. Lieģeniece D. (2007). Pedagoģa "slēptā programma" viņa darbībā ar pirmsskolas vecuma bērniem. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 715. sēj. Rīga: LU, 62.–70. lpp.
25. Markus D. (2002). Kopīgais un atšķirīgais bērnu valodā. No: LU Raksti. Izglītības zinātnes un pedagoģija mūsdienu pasaulē. 655. sēj. Rīga: LU, 347.–355. lpp.
26. Medne D. (2009). Audzināšana ģimenē – līdzsvarotas dzīvesdarbības sekmētāja. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 747. sēj. Rīga: LU, 133.–141. lpp.
27. Medne D. (2012). Pedagoģisko vērtību interpretācija žurnālā "Mans Mazais". No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 781. sēj. Rīga: LU, 175.–181. lpp.
28. J. Prīmanis J., Jēruma-Krastiņa L. (1937). Antropoloģiskie dati par latviešu skolas jaunatni. No: LU Raksti. Medicīnas fakultātes raksti. 3. sēj. Rīga: LU, 235.–272. lpp.
29. Prole A. (2014). Pēctecības nozīme atbalsta personāla speciālistu komandas darbā pirmsskolā un skolā. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 802. sēj. Rīga: LU 111.–124. lpp.

30. Svelpe A. (1962). 1. klases skolēnu intelektuālā attīstība mācībās diferencētās pieejas ietekmē. No: LU Raksti. Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnes. 48. sēj. Rīga: LU, 144.–162. lpp.
31. Vasečko Ļ. (2014). Piesaistes personas nozīme bērna personības attīstības procesā ārpusģimenes aprūpes institūcijās. No: LU Raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība. 795. sēj. Rīga: LU, 139.–151. lpp.
32. Yasykveych Y. (2014). The Impact of Family on the Development of Preschooler's Creativity. No: LU Raksti. 795. sēj. Rīga: LU, 152.–159.lpp.